

Archiwum PAN, Zbiór Fotografii, XXI-9

Złożenie kwiatów przy pomniku Mikołaja Kopernika, Tadeusz Dzierżykray-Rogalski (pierwszy od lewej, wiceprezes TNW 1992–1995), 1978

Aktywne Towarzystwo

PATRYCJA DOŁOWY

Na podstawie materiałów zebranych w publikacji „Towarzystwo Naukowe Warszawskie. Sto lat działalności” (2009)

Magazyn *Academia*
Polska Akademia Nauk
patrycja.dolowy@pan.pl

Towarzystwo Naukowe Warszawskie ma już 100 lat, ale jego tradycje sięgają czasów jeszcze dawniejszych

Śpiew Chóru Kameralnego przy Towarzystwie Naukowym Warszawskim zawsze uświetnia doniosłe uroczystości w Pałacu Staszica w Warszawie. Tak było i tym razem. Doskonały występ chóru towarzyszył ob-

chodom jubileuszu 100 lat działalności Warszawskiego Towarzystwa Naukowego.

Huczny jubileusz

Obchody jubileuszowe trwały dwa dni. Wzięli w nich udział wybitni przedstawiciele warszawskiego środowiska naukowego. W skład Komitetu Honorowego wchodził Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Prezes Polskiej Akademii Nauk, Prezes Polskiej Akademii Umiejętności, Prezes Fundacji na rzecz Nauki Polskiej, Prezes Kasy im. Mianowskiego, Prezes Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego oraz rektorzy warszawskich uczelni. Patronat honorowy objęła Prezydent Warszawy. W ramach obchodów odbyła się między innymi konferencja naukowa oraz została otwarta jubileuszowa wystawa

historycznych dokumentów TNW. Wręczono medale i dyplomy nowo wybranym członkom honorowym.

Burzliwe losy

Towarzystwo Naukowe Warszawskie ma 100 lat, ale jego korzenie sięgają czasów o wiele wcześniejszych. Historia TNW jest nierozdzielnie związana z burzliwymi losami stolicy. Pierwsze towarzystwo naukowe w Polsce powstało w Warszawie w 1800 roku z inicjatywy Stanisława Staszica. 16 lat później powołano do życia Uniwersytet Warszawski. Niestety, ani Uniwersytet, ani Towarzystwo Przyjaciół Nauk nie przetrwały burzy Powstania Listopadowego. Kolejnym zacznym zrywu intelektualnego była powołana w 1862 roku, a istniejąca do 1869 roku, Szkoła Główna Warszawska, która mieściła się w dawnej siedzibie Uniwersytetu Warszawskiego. Jej rektorem był Józef Mianowski, wybitny działacz na rzecz nauki i kultury. Jego wychowankowie powołali kasę pomocy (Kasę Mianowskiego), z którą potem wiązały się dzieje powołanego w 1907 r. Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Nieciągłość dziejów

TNW zostało oficjalnie uznane za spadkobiercę Towarzystwa Przyjaciół Nauk (od 1808 r. Królewskiego). Uchwałą z 1919 roku Sejm przyznał TNW dawną siedzibę TNP - Pałac Staszica. TNW było od początku tworem nietypowym - towarzystwem, które dysponowało nie tylko komisjami, pracowniami, laboratoriami, ale nawet instytutami bezpośrednio prowadzącymi badania naukowe. Było to połączenie korporacji akademickiej z jednostkami badawczymi i pod tym względem różniło się od siostrzanej Polskiej Akademii Umiejętności, która była przede wszystkim korporacją uczonych. Po wybuchu II wojny światowej dla TNW nastały złe czasy. Okupant dążył do całkowitej likwidacji Towarzystwa. Po wojnie polityka władz nie sprzyjała działalności TNW. Próbowano zlikwidować przedwojenne struktury akademickie i zastąpić je nowymi. W wyniku ustaleń I Kongresu Nauki Polskiej władze państwowe powołały Polską Akademię Nauk, która wchłonęła oba towarzystwa naukowe - TNW i Polską Akademię Umiejętności. Ostatecznie w 1952 roku TNW zostało zlikwidowane. Restytuowano je dopiero w 1980 roku. Przez 30 lat oficjalnie nie istniało.

Ciągłość ruchu naukowego

Dlaczego w takim razie hucznie obchodzimy jubileusz 100-lecia, skoro TNW w obecnym kształcie istnieje właściwie dopiero od niespełna 30 lat? Historycy twierdzą, że o TNW można mówić w kategoriach ciągłości bytu organizacji naukowych i społecznego ruchu naukowego w Warszawie. Profesor Stefan Kieniewicz poszedł nawet dalej. Uważa, że wszystkie warszawskie inicjatywy

w XIX i XX wieku dążące do stworzenia ogólnego towarzystwa naukowego można uznać za kontynuację tradycji TPN i w pewnym sensie za poprzedzające powstanie TNW. A było tych inicjatyw co najmniej kilka. Świadczą one o dużej aktywności społecznej warszawskiego środowiska naukowego. Mimo zawirowań historycznych środowisko to nie utraciło obywatelskiego ducha. Starczało go na kolejne odrodzenia, także na to ostatnie.

Kolebka życia naukowego

Towarzystwo Naukowe Warszawskie towarzyszyło rozwojowi życia naukowego w Warszawie i w Polsce. Miało także wkład w edukację, wydając publikacje, organizując seminaria. Przyczyniło się do powołania wielu warszawskich uczelni i instytutów, w tym Państwowego Instytutu Geologicznego czy Instytutu Nenckiego PAN. To „w Nenckim” w czasach, gdy gdzie indziej rozwijano prawie wyłącznie klasyczne dziedziny biologii (botanikę, zoologię), pojawiła się wizja przyszłości biologii jako nauki interdyscyplinarnej. To ona ukształtowała nowoczesny instytut na wysokim poziomie. Przy TNW działały i działają też znakomite pracownie, np. Pracownia Radiologiczna uruchomiona według planu naszkicowanego przez Marię Skłodowską-Curie.

Tu i teraz

Dziś w ramach Towarzystwa działa 6 wydziałów, które zajmują się organizowaniem życia naukowego. Corocznie TNW wydaje 10 tytułów, w tym Rocznik Towarzystwa Naukowego, z którego można się wiele dowiedzieć nie tylko o działalności towarzystwa. ■

Józef Aumiller, Stanisława Wątróbska-Frindt, Towarzystwo Naukowe Warszawskie, 75. rocznica założenia i obchodu reaktywacji, 1984

Archiwum PAN, Zbiór Medali, 871